

קידוש במקום סעודה

גדרה

שנינו בפסחים (קא, א) שאין קידוש אלא במקום סעודה, וביאר בזה הרשב"ם (שם) תרי טעמי, או משום דכתיב וקראת לשבת עונג, במקום קריאה שם תהא עונג, או שהוא מסברא שכיון שצריך לקדש על היין, צריך לקדש על יין חשוב והיינו על יין שבתוך הסעודה.

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ד, סג) חקר אם דין קידוש במקום סעודה הוא דין בסעודה או דין בקידוש, וכתב שאם הטעם משום שבמקום קריאה שם תהא עונג, נמצא שחייב קידוש במקום סעודה הוא דין בסעודה שהעונג צריך להיות במקום קידוש, אך אם הטעם משום יין חשוב הרי הוא מדין הקידוש שצריך שיהיה על יין חשוב.

ולא ברור שגם מטעם וקראת לשבת עונג, י"ל שהכוונה דבמקום הקידוש צריך שיהיה הסעודה, ולא שבמקום הסעודה שם תהא הקידוש.

סעודה בערב שבת

והנה נחלקו הראשונים מה הדין במי שגמר סעודתו בערב שבת וקידש עליו היום ונטל ידיו במים אחרונים כדי לברך, דדעת הרי"ף (פסחים כ, ב בדפי הרי"ף) שתחילה מברך ברכת המזון ואחר כך מקדש, אבל הרא"ש (שם י, ז) חולק, שכיון שחייב לאכול א"כ אינו מברך אלא פורס מפה ומקדש. וכתב שהרי"ף שלא חשש משום חיוב הסעודה, נראה שנקט שמקיים דין קידוש במקום סעודה ע"י הסעודה שאכל עכשיו.

וטעמו של הרא"ש מבואר אם קידוש במקום סעודה הוא דין בסעודה, שכיון שהסעודה לא הייתה בשבת אינה יכולה להיחשב קידוש במקום סעודה, ולכן יש לו לפרוס מפה ולקדש ולהמשיך לאכול משום קידוש במקום סעודה.

וכן מבואר בר"ן בסוכה (יט, א בדפי הרי"ף), שכתב שאף שבכל מצווה אם התחיל לאכול לפני שהגיע זמן המצווה א"צ להפסיק כשהגיע זמנה, מ"מ קי"ל פורס מפה ומקדש, אף שהגיע זמן מצות קידוש באמצע סעודתו, ומשום דהקידוש מתקן הסעודה. והיינו שאכילתו עצמה עכשיו מחויבת שיקדש עליה, ומבואר כנ"ל.

ושיטת הרי"ף אכתי מוקשה, דאף אם נימא שנקט שהטעם בקידוש במקום סעודה הוא משום יין חשוב שבתוך הסעודה, ולכן אף סעודה של חול שפיר מחשבת ליין של קידוש יין חשוב, מכל מקום כאן שמקדש רק אחר שכבר בירך, שוב אין כאן יין שבתוך הסעודה, וצ"ע.

ולכן נראה שגם לפי הרי"ף נלמד מוקראת לשבת עונג, דזה לשון הרא"ש שם ואם הוא סובר דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שהיתה הקריאה במקום עונג ואע"ג דלא היתה לכבוד שבת, לא מסתבר לי טעמיה בהאי. א"כ ניחא שגם לפי הפסוק הוא דין שהקידוש יהיה במקום סעודה, וזה גופא מה שנותן כל החשיבות להקידוש, ודו"ק.

בדברי הגרע"א

ובדברי הגרע"א נראה שיש כאן סתירה בענין זה, דהנה המג"א (רעג, יא) הביא דברי השלט"ג שלענין קידוש במקום סעודה די בפירות, דסעודת שבת נחשבת קבע, היינו דשבת קובעת למעשר. אבל כתב שדעת הטור והשו"ע עיקר, ומ"מ באוכל מיני תרגימא מה' מינים יצא, דהא עכ"פ חשיבי טפי לסעודת שבת מיין. אבל שכר אע"ג דהוי חמר מדינה לא יצא בו במקום סעודה דלא סעיד כמו יין.

וכתב הגרע"א שמדברי תר"י הובא במג"א (קפח, ט) מוכח דס"ל דיין ומיני תרגומא לא מחשיב מקום סעודה. ר"ל ממש"כ תר"י (ברכות לו, ב) שאם שכח לומר רצה בשבת שחייב לחזור ולברך רק בשני סעודות הראשונות, והטעם דשני פעמים חייב לקדש אחת ביום ואחת בלילה, וצריך שיאכל פת כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה, אבל בפעם השלישית שאינו צריך לקדש אם ירצה לפטור עצמו בפירות הרשות בידו. הרי לן להדיא שקידוש במקום סעודה הוא דין בקידוש ולא דין בסעודה, שכל הסיבה שחייב לאכול פת הוא משום שחייב בקידוש.

יוה"כ שחל בשבת

ומאידיך נראה מהגרע"א שסובר אחרת, דהנה כתב המג"א (תריח, י) שחולה שיש בו סכנה שאוכל ביוה"כ

אינו צריך לקדש, והגרע"א חולק עליו ומצדד לומר שלפחות ביוה"כ שחל להיות בשבת, חייב לקדש קודם שיאכל. לא מיבעי למ"ד שקידוש במקום סעודה דאורייתא, אלא אפילו למ"ד שאין קידוש אלא במקום סעודה מדרבנן, והיה אפשר לומר שהחייב דאורייתא יצא בהזכרת שבת בתפלה, ולגבי החייב דרבנן הוי כמו יוה"כ דעלמא, שלא חייבוהו. אלא דיש לחלק בין יוה"כ רגיל ליוה"כ שחל בשבת, דדוקא מצד יוה"כ לא תקנו קידוש כלל, כיון דע"פ הרוב אינו יכול לאכול לא תקנו משום חולה לחוד, משא"כ בחל בשבת דתקנת חז"ל היה שבכל שבת יהיה קידוש במקום סעודה, ממילא גם שבת זה בכלל, וזה החולה חל עליו החייב דשבת. הרי לן שמשום שחייב לאכול חייב לקדש מטעם קידוש במקום סעודה, וע"כ שגדר קידוש במקום סעודה הוא דין בסעודה ולא דין בקידוש. ויש לדחות שכאן שיאכל אז תקנו שגם יקדש, דבלא"ה לא היה יכול לקדש משום שצריך לקדש במקום סעודה.

נ"מ בחקירה הנ"ל

והנ"מ בחקירה הנ"ל הוא, דאם קידוש במקום סעודה הוא דין בקידוש אז אם קידש שלא במקום סעודה לא יצא ידי קידוש. אך אם זה דין בסעודה יש לומר שידי חובת קידוש יצא, אלא שחייב לחזור ולקדש במקום סעודה כדי שהסעודה תתקיים במקום קידוש.

וכידוע האגר"מ (שם) מסיק להלכה, שמי שקידש שלא במקום סעודה ידי חובת קידוש יצא ומותר לו לאכול מחמת הקידוש, אלא שחייב לחזור ולקדש במקום סעודה כדי לקיים הדין של קידוש במקום סעודה, ועיין שם באורך.

ובמקום אחר (יו"ד ב, קסג) הביא ראייה ממה דאיתא בסימן רפ"ט (סעיף ב) דבאין לו משקין לקדש אוכל בלא קידוש, ואיירי שם דאין לו פת כדאיתא במג"א (סק"ד), דאם יש לו פת הא מקדשין על הפת. ומ"מ דוקא אם אין לו שום משקה נאמר דאוכל בלא קידוש, משמע דבאיכא משקין צריך לקדש, וכן הוא גם בקידוש הלילה דאם יש לו יין ואף רק משקין ואין לו פת אלא פירות צריך לקדש. ומש"כ המג"א שאם מצפה שיביאו לו ימתין עד חצות, היינו שיביאו לו יין ומשקין, ואין צורך לצפות גם להבאת פת דאף כשלא יביאו פת צריך לקדש, וגם יכול לקדש אף לכתחלה ואין צורך לצפות על פת, וכן משמע במשנ"ב שם.

אבל בשו"ע (או"ח רעג, ג) משמע שלא כדבריו שכתוב וז"ל קידש ולא סעד, אף ידי קידוש לא יצא. וכתב המשנ"ב (ס"ק יא) דלא תימא דוקא אם רוצה לאכול במקום אחר הוא דלא מהני הקידוש להתיר לו באכילה, כיון שלא קידש במקום סעודה, אבל אם אינו רוצה לסעוד אח"כ כלל יצא עכ"פ ידי קידוש קמ"ל. ולפי האגר"מ קידוש שפיר יצא. ודוחק לומר שכוונתו שקידוש במקום סעודה לא יצא, שצריך לחזור ולקדש במקום סעודה, אבל הקידוש לא היה לבטלה, וצ"ע.

וכן מבואר בשו"ע (שם סעיף ד) במי שמקדש לאחרים, שאם עדיין לא קידש לעצמו, יזהר שלא יטעום עמהם, שאסור לו לטעום עד שיקדש במקום סעודתו. וק' למה לא יצא עכשיו ויטעום, ויקדש עוד הפעם בבית ויאכל.

וכן משמע בשערי תשובה (רעג, ז) שמה שנוהגין לילך לבית חתן או מילה ואין שם כיסנין אחר קידוש רק מיני מגדים וקאו"י, אין לו לטעום שם כלל, ולא סגי במה שהמקדש ישתה כל הכוס דלדעת הגאונים חשיב כסעודה דהיינו לשותה עצמו, אבל לא מהני לאחרים. ואם איתא למה אינו יכול לצאת ידי קידוש ואח"כ כשיחזור לביתו יקדש עוד הפעם.

האם מזוהות נחשב סעודה לענין קידוש במקום סעודה

איתא בשו"ע (רעג, ה) בשם הגאונים שיוצא ידי קידוש במקום סעודה אף אם אכל דבר מועט או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה, וגומר סעודתו במקום אחר.

ובמג"א (שם, יא) הביא מהשלטי גיבורים שאף אכילת פירות נחשבת לסעודה בשבת, וכתב שהעיקר כהשו"ע שלא הזכיר זאת, אך סיים וכתב שמכל מקום אם אכל מיני תרגימא מחמשת מיני דגן וודאי נחשב לקידוש במקום סעודה לדעת הגאונים.

והנה מנהג ישראל לסמוך על המג"א, ולקדש על סמך אכילת מיני עוגה לקידוש במקום סעודה, אבל לגבי יין אין העולם סומך בזה על הגאונים, ורק בשעת הדחק כגון בפסח לאלו שאין אוכלים שרויה (געבראקס).

ולפום ריהטא מנהג זה בטעות יסודו, שאם במיני מזונות סמכינן על שיטת הגאונים נחשב לקידוש במקום סעודה, מדוע לא נסמוך על דעתם אף לגבי יין.

שינוי מקום

אכן אולי יש ליישב מנהג העולם. דהנה הגרע"א ביאר על פי הפרישה שדין זה דהגאונים עיקרו תלוי בדין דברים הטעונים ברכה במקומם (המבואר בס' קעח, ה), שכיון שטעונים ברכה במקומם נחשבים קבע ומקיים בהם קידוש במקום סעודה.

והגאונים דעתם כדעת הרמב"ם (ברכות ד, א) והרשב"ם (פסחים קא, ב) שאף דברים שהם משבעת המינים צריך לברך אחריהם במקומם, ולכן מקיים קידוש במקום סעודה אף ביין. אבל לשיטת הרא"ש שאין טעון ברכה במקומו אלא רק דברים שהם מחמשת מיני דגן, אז גם כאן אינו יוצא ידי קידוש במקום סעודה אלא בחמשת מיני דגן. והטעם פשוט שהסיבה שצריך לברך במקומה הוא משום שאכילת דברים אלה נחשב לקביעות, ולכן צריך לחזור לשם, וממילא דברים אלו נחשבים קביעות סעודה גם לגבי קידוש במקום סעודה.

והוכיח כן לדעת הרא"ש מהסוגיא דנזיר (ד, א), דפריך והא מושבע ועומד מהר סיני, דהיינו כפי שביארו התוס' שאין צריך פסוק לומר שהנזירות חלה לבטל קידוש על היין, ודלא כרש"י שמפרש קושיית הגמ' שאין נזירות חל לבטל מצות קידוש, משום דיש חיוב מה"ת לשתות היין. ולכאורה קשה שהרי להרא"ש קידוש במקום סעודה מן התורה, וא"כ מ"ט לא נימא דצריך את הפסוק היכא שאין לו אלא יין לסעודתו שאז מן התורה חייב לשתות היין משום קידוש במקום סעודה, ומ"מ חלה הנזירות. וע"כ שהרא"ש קאי לשיטתו שיש אינו צריך ברכה במקומו, ולכן אינו יוצא קידוש במקום סעודה ביין, ואתי שפיר.

והנה דעות אלו הובאו בשו"ע וברמ"א (סי' קעח, ה), דעה ראשונה סוברת שבכל שבעת המינים צריך לברך אחריה במקומה, וי"א דדווקא הנעשה מחמשת מיני דגן, והרמ"א מביא דעה שלישית הסוברת שדווקא פת. וכתב בביאור הגר"א שכדעה השנייה שהיא דעת התוס' בפסחים (קא, ב ד"ה אלא) כך ההלכה, שראיית תוס' שם לדבריהם היא ראייה שאין עליו תשובה, והיינו מה שהביאו שם התוס' מהירושלמי היה אוכל במזרחה של תאינה ובא לו למערבה צריך לברך, הרי לן שגם בתאינים אין צריך לברך אחריה במקומה.

ולפי זה מבואר מנהג העולם, דאם כ' הגר"א שלהלכה רק חמשת מיני דגן בעו ברכה במקומם ולא שבעת המינים, א"כ אף שנקטינן כהגאונים, לא נקטינן כן אלא במיני מזונות מחמשת המינים שטעונים ברכה במקומם להתוס', ולא ביין שהוא משבעת המינים ואין טעון ברכה במקומו.

אמנם המעייין בפרישה יראה שאין הגדר שדבר שצריך ברכה לאחריה נחשב כקביעות לענין קידוש במקום סעודה, כמו דמשמע שהבין הגרע"א. דעי"ש שמדייק מהא דכתב השו"ע (רעג, ה) שגומר סעודתו במקום אחר, וז"ל כתבו הגאונים הא דאין קידוש אלא במקום סעודה, אפי' אכל דבר מועט, או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה, יצא ידי קידוש במקום סעודה ו**גומר סעודתו במקום אחר**. ומסביר הפרישה שבאמת גם להגאונים אין בשתיית יין משום סעודה, אלא שזה יכול להיות התחלה של סעודה שיגמור אותו במקום אחר. א"כ טוען הפרישה שע"כ צריך להיות שמירי באופן שאין כאן שינוי מקום, דאל"כ אין כאן סיום של הסעודה אלא סעודה חדשה. ולכן כתב שע"כ הגאונים ס"ל כהשיטה שגם שבעת המינים נחשב לדבר שצריך ברכה אחריה במקומה, ומה"ט הוי סעודה אחת, ושפיר יוצא יד"ח בקידוש במקום סעודה.

וכן מבואר להדיא בדבריו וז"ל והנה מדסתמו וגומר סעודתו במקום אחר, ולא כתבו ואוכל במקום אחר, משמע דמה שאכל ושתה כאן עם מה שיאכל וישתה הכל סעודה אחת מיקרי, ואין צריך לחזור ולברך שם אמה שבירך כבר כאן, והיינו **טעמא משום דלא בירך במקום שקידש ברכה אחרונה על מה שאכל או ששתה שם**, אלא שבעינן שאכל או שתה דבר חשוב הטעון ברכה במקומו שמתוך חשיבותו עשה למקום קידוש זה קבע **והתחלת הסעודה** אף שאחר כך ילך למקום אחר לא יחשב הפסק והכל סעודה אחת היא, והסעודה התחיל בקידוש וקריאה במקום עונג מיקרי.

ולדבריו יצא חידוש נורא, שמי שבירך ברכה אחרונה אחרי שאכל ה"סעודה" שאחרי קידוש, ושוב הלך לביתו שאינו יוצא בזה קידוש במקום סעודה, שאם בירך ברכה אחרונה כבר א"א לומר שמה שאוכל בבית הוי המשך סעודתו.

שתיית כוס של מילה

חוץ מזה, הפרישה עצמו שדר בה נרגא על כל המהלך לקשר הסוגיא של קידוש בנקום סעודה להסוגיא של שינוי מקום. וז"ל ולפי זה קשה מש"כ הב"י (בסי' רעג) אדברי הגאונים דסגי להו בשתיית כוס, וז"ל ולפי זה היה מותר למוהל ולסנדק לשתות מכוס של מילה בשבת בשחרית אם שותין כשיעור, אלא שבהגהות מיימוניות כתבו בשם מהר"ם שיתננו לתינוק עכ"ל. וכן כתב הרמ"א (שם ס"ה) שהמנהג ליתנו לתינוק. וז"ל ולפי זה היה מותר למוהל ולסנדק לשתות מכוס של מילה בשבת בשחרית, אם שותין כשיעור, אבל נהגו ליתן לתינוק. ולפי מה שכתבתי לא דקדקו הב"י ורמ"א וכבודם במקומם מונח, כי לא כתבו הגאונים כן אלא להסוברים כדעת הרשב"ם והגאונים גם כן סבירא להו הכי, אבל אנן לא קיימא לן הכי אלא כר"י והרא"ש וכמ"ש, וזהו טעם מהר"ם והגהות מיימוניות שהצריכו ליתן לתינוק לשתות, כי ודאי גם כן לא נעלם מאתם דברי הגאונים הנ"ל, אלא שסבירא להו גם כן כר"י.

והנה משמע מהרמ"א שמעיקר הדין סובר כהגאונים, ויכול לשתות היין, אלא שהמהג לתת לתינוק. וע"כ שלא ס"ל כהישבון של הפרישה, שהרי בסי' קצה הביא שי"א שרק בפת הדין הוא שצריך לברך אחריה במקומו, א"כ איך סתם כאן מקצה אל קצה, שגם ביין נחשב כקביעות וצריך לברך אחריה במקומו. אלא ע"כ שגדר הסעודה לענין קידוש במקום סעודה אינו תלוי בגדר קביעות, ולכן די בשתיית יין. ואולי משום שנלמד מהפסוק וקראת לשבת עונג במקום קריאה שם תהא עונג, שדי בכל דבר דהוי עונג.

שיטת הראשונים שצריך פת

אבל דעת הגר"א (מעשה רב הלכות שבת אות קכב) שאף בקדוש היום אינו מקדש אלא במקום סעודה גמורה, ולא מיני תרגימא או יין.

בספר תשובות והנהגות (כרך א סי' רסד) הביא מכמה וכמה ראשונים שהסעודה צריך להיות סעודת פת. הרמב"ם (שבת כט, י) פוסק ומצוה לברך על היין ביום השבת קודם שיסעוד סעודה שניה, הרי מפרש שחיובו מפני הסעודה העיקרית. והראב"ד שם חולק רק שמותר לטעום לפני קידוש היום, כיון שהמצוה רק לפני סעודה, אבל לא נחלק שם בדין קידוש במקום סעודה שצריך לפני עיקר הסעודה. ורבינו יונה (פ"ז דברכות) מפרש שחובת שתי סעודות שבת בפת מפני שצריך קידוש במקום סעודה, הרי שצריך פת בשביל קידוש במקום סעודה. וכן ברבינו דוד (פסחים דף קה) ס"ל שחובת הקידוש ביום הוא כדי לקבוע סעודתו על היין, שדן גם לקידוש בסעודה ג', ולפי"ז בודאי צריך שיהיה הקידוש לפני הסעודה שיוצא בה דוקא.